

LBRIS

We know
books

Colecție inițiată și coordonată de
FILIP-LUCIAN IORGA

GRIGORE ROMALO

CARNETE DE RĂZBOI 1916-1917

Traducere din limba franceză de Lia Decei
Text îngrijit, prefață, notă asupra ediției și încheiere
de Dan Romalo

CUPRINS

PREFAȚĂ de Dan Romalo.....	5
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI de Dan Romalo	17
CAPITOLUL I	
(scris pe foi volante).....	21
CAPITOLUL II	
(Carnetul II)	27
CAPITOLUL III	
(Carnetul III).....	61
CAPITOLUL IV	
(scris cu peniță și cerneală pe foi volante cu antetul Corpului 4 Armată).....	84
CAPITOLUL V	
(scris pe foi volante liniate)	89
CAPITOLUL VI	
(Carnetul VI).....	105
ÎNCHEIERE de Dan Romalo	181

al generalului Văitoianu, renunță să-și mai înregistreze impresiile zilnice.

Refuzând să accepte pacea separată din primăvara lui 1918, se înrolează ca voluntar în armata franceză, încheind războiul în Regimentul 13 Chasseurs Alpins.

Moare de tuberculoză, boală contractată sau agravată în timpul războiului, în anul 1928.

De aici încolo se înșiră paginile scrise de autorul carnetelor.

DAN ROMALO

CAPITOLUL I

(scris pe foi volante)

Duminică, 14 august 1916

Am aflat vestea înainte ca aceasta să devină publică și, întors acasă, am îmbrăcat în grabă — cu un pic de orgoliu copilăresc — uniforma de vânător de munte. Am poruncit să fie încărcate într-o trăsură cuferele — purtate cu mine timp de doi ani — și i-am dat vizitiului adresa cazărării.

În timp ce traversam orașul, m-am uitat curios în jur — poate pentru prima oară în viața mea! Are mai degrabă un aspect obișnuit — cel de duminică —, cu aceeași mulțime care o dată pe săptămână iese ca să se plimbe pe trotuare, etalându-și plictisul, lipsa de curiozitate și de dorințe, pentru a se învărti până seara, în pofida oboselii abrutizante, între zidurile supraîncălzite ale orașului. Evident, mulțimea nu știe încă nimic. Curând, va arăta cu totul altfel. Când marea veste, perspectiva marelui salt în necunoscut, o va biciui pe neașteptate!

Cina s-a desfășurat în tăcere — fiecare cu gândurile lui — și s-a terminat repede, iar acum, de pe balcon, facem cunoștință cu acest oraș fără lumini — prima impresie de război — și cu noua mentalitate care se trezește în noi, pe care o simțim născându-se și cu care ne grăbim să luăm contact.

S-a sfârșit coșmarul acestor doi ani de neutralitate, au fost învinse, pulverizate toate falsele raționamente care ne-au îndemnat să îl acceptăm!

Din această mare agitație pe care de doi ani o contemplăm a ieșit o idee nouă pentru noi, aflați încă atât de aproape de vechiul jug al sclaviei abia scuturat: dreptul fiecărui popor de a trăi liber pe pământul în care se odihnesc strămoșii săi!

Foarte în vervă, vorbesc mult, le vorbesc alor mei despre entuziasmul meu, credința mea și despre faptul că sunt mândru că țara mea intră în luptă, că a știut să aleagă!

Pentru noi, seara aceasta înseamnă mai mult decât deșteptarea unui popor, este mai mult decât afirmarea drepturilor noastre politice; înseamnă proclamarea solemnă a conștiinței noastre despre bine și rău, este seara marii solidarități în lupta binelui și frumosului împotriva urâteniei și minciunii, împotriva mârșăviei.

Mă complac în această frumoasă seară de vară, în acest decor de stele și tenebre, să văd în gestul nostru unica afirmare a înclinațiilor noastre, a aspirațiilor noastre de a uita ce e practic și calculele politice — care timp de doi ani au fost obsedantul meu coșmar —, frontierele noastre prea vaste, bulgarii din sud, trădarea rușilor în 1877!

Este sigur că dacă, într-un moment al vieții mele, amărăciunea a fost alungată din sufletul meu, s-a întâmplat în timpul acestei serii de speranță și nou avânt.

Nu voi spune nimic despre cele câteva zile care au urmat, înfierbântate de ultimele preparative ale plecării și de primele vești... adevărate sau false.

Nu voi spune nimic nici despre primele bombardamente nocturne efectuate de zeppeline și de care Bucureștiul a fost, cred, foarte mândru!

Primul batalion al regimentului meu trebuia să plece în noaptea de luni spre marți. Luni, spre seară, tot regimentul este prezent, se adună în careu în curtea cazărării. După o scurtă slujbă ținută de preotul care ne va însoți, goarneau intonează sunetul de apel regal și Regina, venită pentru a ne vedea înainte de plecare, trece — foarte frumoasă — printre soldați. Ține să strângă mâna fiecărui ofițer. Mina ei tristă mă frapează în această zi de bucurie. Ea a înțeles ceea ce noi nu înțelegeam încă, ceea ce vom înțelege peste puțin timp, că mulți dintre noi nu ne vom mai întoarce.

În fine, după trei zile, a venit rândul batalionului meu — care a fost nevoit să aștepte rezerviștii vânători de munte și să-i echipeze — să plece.

Noaptea neagră, strigătele și injurăturile, caii speriați care dădeau înapoi în fața căruțelor, apelurile, loviturile surde ale antiaerienei care trăgea, se pare, împotriva li-maxului aerian nemțesc revenit deasupra orașului pentru a-și arunca bombe, cuvintele de despărțire, poate puțin cam seci și nervoase, rostite de privilegiații ale căror familii bântuie în împrejurimi și, în fine, spre dimineață, plecarea convoiului care se îndepărtează într-un amestec de cântece, sunete de goarnă, urale!

Timp de o jumătate de oră, vagonul ofițerilor rămâne învâluit în tăcere. Ne odihnim... sau visăm.

Încet, încet, în timp ce ziua se ridică departe, în câmpie, conversația și râsetele revin.

Părăsesc vagonul și mă duc să mă întind pe o platformă, cu capul la umbra unei căruțe.

Priveliștea este frumoasă: după a treia sau a patra gară, trenul nostru își croiește drum printre ramurile copacilor și florile de câmp. Sunt peste tot și fiecare soldat are flori la chipiu sau în mâini. Oamenii noștri — copii mari,

care adoră natura și veselia — sunt încântați și se amuză ca la o sărbătoare. Parcă am merge la o bătaie cu flori.

În gara Titu, o cantină în care doamnele din București distribuie ceva, nu știu ce. Ne recunoaștem, vorbim un minut. Cât de departe este deja Bucureștiul și aproape uitat — faptul că le văd aici seamănă cu o amintire veche, neașteptată.

Trenul pleacă în aceleași strigăte de bucurie și sunete de goarnă. La revedere și noroc, mi se strigă! Iată o urare pe care nu o faci niciodată unui vânător!

De nu știu unde au apărut niște viori și câțiva țigani, acești păstrători ai muzicii populare, cântă — cu o voce prea guturală — și atrag, în funcție de cântecele lor, hui-duieli și aplauze.

Țiganii au în armată un loc aparte — paradoxal. Ei sunt, pe rând, animatori, clovni și, în același timp, caii de bătaie și țapii ispășitori ai unității din care fac parte. Sunt întotdeauna muzicanți pricepuți și niciun țigan care se respectă nu pleacă fără vioara lui în raniță. Fiecare unitate, batalion sau regiment are orchestra lui de țigani.

În viață nu sunt decât rareori cultivatori — și nu sunt buni. Ca mentalitate, nu au nimic în comun cu țărani. Mincinoși, leneși, murdari, fricoși, hoți, șmecheri ca mai-muțele, profund cabotini, ei știu să amuze, în regiment ca și în sate — unde sunt plătiți pentru asta. De altfel, țăranul spune despre ei: „Țiganul nu este om.” În regiment, funcțiile sale preferate — pe care le caută și pe care încearcă să le obțină cu mii de șmecherii și josnicii și pe care le obține grație talentelor sale ereditare — sunt cea de fierar și cea de bucătar. Cei care nu reușesc duc rucsacul și pușca aproape cu disperare — soldați proști, care nu iubesc pământul pentru care luptă —, mereu mai prost îmbrăcați și mai murdari decât camarazii lor, spre

disperarea celui mai priceput plutonier recrutat, sunt cu toate acestea prețioși prin replicile lor, mimica și mai ales prin viorile lor.

Am trecut de câmpie. Încet, încet, peisajul devine mai vesel, tentele terne și estompate ale câmpiei fac loc culorilor mai vii, în care domină verdele.

Sunt pe cale să adorm, încet, încet, nu de tot, dar suficient pentru ca realitatea să facă loc unor vise în care necunoscutul spre care ne îndreptăm să ia forme concrete și fantastice. Mă văd eroic, trecând prin pericole neașteptate și aventuri epice, mă văd palid și tremurând în fața infanteristului neamț surâzând disprețuitor...

Haide, mă scutur pentru a scăpa de acest vis. Îmi era teamă? Și de ce? În acest moment singura mea teamă este teama de a-mi fi teamă.

Oare sunt singurul care îmi pun întrebări în legătură cu asta? Pentru nimic în lume nu aș îndrăzni să-mi întreb camarazii în legătură cu asta. (Porțiune de text barată de autor, probabil la recitare și definitivare — notă Dan Romalo, D.R.)

Imaginația mea, care în timpul ultimelor zile nu a mai putut să funcționeze, își revine în timpul acestei perioade de somn.

Toată ființa mea este îndreptată spre acest viitor și necunoscutul care îmi este rezervat. Trecutul îmi pare deja foarte departe și foarte șters. Mi se pare că am o nouă personalitate, un suflet nou.

Trenul merge mai departe și ajungem, spre seară, la poalele munților și la gara în care trebuie să coborâm.

În zilele următoare au fost marșuri lungi pe drumuri pline de praf, sub soarele arzător al verii, urcând și coborând Carpații, pe care îi lăsăm bucuroși în urma noastră, apoi defileurile către valea Oltului (transilvan — D.R.),

prin satele românești fără bărbați și în care numai femeile ne salută vesele în timp ce trecem pe acolo.

Într-o seară, trimis înainte pentru a pregăti un cantonament, mergeam pe drum împreună cu cei doi agenți de legătură, fără să scoatem un cuvânt. La un cot al drumului, trei ofițeri călare — artileriști — ne depășesc, discutând între ei. Cuvintele „Turtucaia”, „măcel”, „dezastru” mă frapează. Au trecut și în urechi îmi răsună încă acele cuvinte, pe care nu vreau să le cred. Știu bine că hazardul aparține războiului, dar mai știu ce ar însemna pentru noi un „dezastru la Turtucaia”. Și deja un dezastru, deci o mare bătălie pe acel front din sud care ne-a fost prezentat ca fiind calm, în timp ce pe frontul de nord, unde ne așteptam la bătălie, nu sunt decât lupte între patrulare!

CAPITOLUL II

(Carnetul II)

Sâmbătă, 20 august 1916

În fine, plecarea la ora 7 fix. Oboseală, emoție.

Moment neplăcut.

Ora 10 la Titu. Distribuie de pâine și brânză de către doamnele de la Crucea Roșie. Am văzut-o pe Hélène Sturdza.

Ajungem la Câmpulung, la 7.30 seara. Efectiv:

Ofițeri 27

Trupă 1 693

Cai 225

Căruțe 53.

Duminică, 21 august 1916

Plecare (de la) Câmpulung la ora 9. Maiorul este primit cu strigăte frenetice de către soldați, ceea ce îl enervează la culme pe Iconoclast. La prima oprire trebuie să pun să se înșeuzeze celălalt cal. Icono este înnebunit astăzi. După o oră, arată ca și cum a ieșit de la baie, iar eu am obosit să îl tot înfrânez.

La ora 10.30, ne întâlnim cu un grup de prizonieri. Sunt vreo zece.

Ajungem la Rucăr la ora 2. Cantonament pentru noapte. La ora 11, sunt trezit brusc.

Alarmă (se aud focuri de arină la divizia de artilerie de la Podul Dâmboviței. Bieții artileriști!). Imediat patru companii pleacă să purifice aerul acolo. După expediție, găsesc un maior contemplând, în camera lui, o hartă. Îmi explică, cu entuziasmul obișnuit — de neofit, cum i-am spus eu — întregul nostru plan de campanie (concentrarea frontului nostru pe Mureș, acțiune de desfășurare a armatelor I și a IV-a; aripa stângă, Armata a III-a, în defensivă pe Dunăre, rușii la Rusciuk și Nicopole. Lovitură de berbec a lui Mackensen¹). Și acest plan grandios, expus la lumina unei lumânări și cu acest entuziasm (ne-așteptat), mă recompensează pentru oboseala zilei și a acestei nopți pierdute.

Luni, 22 august 1916

Plecarea de la Rucăr, 6.30.

După alertă, încă două ore de somn. Alături de mine, Geanolu număra în somn, probabil dureri.

Țară superbă. Maiorul și cu mine discutăm despre diferite lucruri. Ajunși, pe la 8.30, la Podul Dâmboviței, după ce am traversat toată regiunea noastră fortificată în iarna asta. Ne întâlnim cu două companii. La douăsprezece și jumătate fix, trecem frontiera, sau fosta frontieră, la Vama Giuvala. Cimitirul lui Poenaru-Bordea².

Seara, ajungem la Bran, complet pustiu și cu casele devastate.

¹ Anton Ludwig August von Mackensen (1849–1945), feldmareșal german. În timpul Primului Război Mondial a condus ofensiva germană împotriva României (n. red.).

² Colonelul Gheorghe Poenaru-Bordea (1871–1916), urmaș de boieri ialomițeni, a fost primul ofițer român care a căzut la datorie în Primul Război Mondial (14/15 august 1916), la Vama Giuvala (n. tr.).

Marți, 23 august 1916

Am rămas în bivuac. L-am văzut pe Gafencu¹, cu (regimentul) al 2-lea Obuziere care trecea. Mi se pare că abia azi redevin bărbatul care eram înainte. În timpul acestor 10 sau 15 ultime zile, nu mai trăiam decât cu această idee a războiului. Astăzi, revenind din bivuacul lui Gaf, m-am întors brusc, și foarte puțin, la vechiul meu fel de a gândi și a privi. Am început să regret într-un fel tot ce am lăsat în urmă, toate speranțele mele, care pot deveni atât de repede neant pentru mine și pentru alții. Dar nu este cazul să dau înapoi și nici să ezit, trebuie să facem ceea ce este necesar, oricât de lung și de dificil ar fi. De altfel, nu sunt singurul care simte asta. Dar este atât de multă inconștiență în jurul meu!

Miercuri, 24 august 1916

Plecăm din Bran spre nord. Trebuie să ajungem pe front azi. Nu e prea devreme. Zonă superbă. Timp idem. Pe la prânz, aproape de sfârșitul etapei, primim ordinul să facem cale-ntoarsă. Este oare vorba despre o schimbare favorabilă pe front sau de o retragere? Nici nu vreau să mă gândesc la asta.

Prin urmare ne întoarcem pentru a înnopta la Tohanu Vechi². Nu se știe unde este divizia, nici ce vom face mâine. Se spune că Bucureștiul a fost serios bombardat. Cel mai mult mă supără lipsa totală de comunicare cu cei din spatele frontului. Oare când va fi pusă la punct

¹ Grigore Gafencu (1892–1957), urmaș de boieri moldoveni, om politic, diplomat, istoric și ziarist român, personalitate de prim rang a diplomației românești (n. red.).

² Localitate din județul Brașov, azi în componența orașului Zărnești (n. tr.).

această blestemată poștă militară? Nu avem nici măcar un comunicat oficial.

La dejun, discuție lungă cu preotul nostru, care este un preot modern, tânăr, fără coadă și care mănâncă în zilele de post carne. Este teolog, știe ceva latină și germană și are capul plin de lucruri citite și reținute fără a le asimila. Arată un zel de apostol și „raportează” în fiecare zi, înainte de mese, maiorului:

— *Domnule maior, am găsit trei oameni nespovăduiți!*¹

Cretinismul ăsta mă distrează. Încă nu pot să intru în vechiul Grigore, deși actualul este perfect fericit și așteaptă momentul acțiunii pentru a vedea despre ce este vorba.

Și ce mai general, Dumnezeu! Se spune că azi i s-a administrat o săpuneală la Brașov, pentru mișcarea ingenioasă care ne-a adus în spatele diviziei a 4-a. Așa că un alt marș de 30 km în aceeași zi ne aduce pe drumul cel bun. Noroc că armata înseamnă „ascultare pe două picioare”. Generalii pot face gafe, soldații sunt rezervoare fără limite de forțe și tălpile bocancilor oferiți de stat sunt solide.

Ieri l-am visat pe Eric.

Joi, 25 august 1916

Așternuturi cu purici într-o casă frumoasă din Tohanu Vechi. Seamănă cu o mică vilă.

Timp frumos. Plecăm la (ora) 12 spre Șinca Veche.

Joi seara. Traversăm un ținut superb. Ieri Iconoclast era cât pe ce să-mi spargă capul. De la plecare, parcă e nebun. Așa că încălec pe calul de rezervă.

¹ Peste tot în carte, cuvintele scrise cu italice sunt în limba română în original (n. tr.).

Generalul, pe care l-am întâlnit pe drum, ne spune că botezul focului va fi mâine. Cu atât mai bine. Până acum am avut impresia că facem un marș de manevre. Bivuac la intrarea în Șinca Veche. Toți ofițerii într-un grajd.

Impresii frumoase la venire, în fruntea bicicliștilor mei, pentru cantonament.

Satul, care are case ca pe la noi, cu acoperișul din olane roșii.

Regimentul al 28-lea pleacă în avanpost.

Preotul are probleme cu ordonanța-dascăl. Acesta din urmă i-a găsit o casă. Aducându-i o fată destul de drăguță la care vrea să-l culce — și pe care a încercat de altfel să o violeze în timpul nopții — i-a spus, ca să-l îmbuneze:

— *Veniți, părinte, că fata asta are să vă îmbrățișeze cu foarte mult drag.*

Preotul s-a supărat, noi am râs.

Vineri, 26 august 1916

Noapte în comun în grajd.

Spre dimineață aflăm că Tigrii sunt pe celălalt mal al Oltului, la Hangea (? probabil Hălmeag — D.R.), și că îi bombardează pe ai noștri la Șercaia. Ne urcăm pe colina din spatele grajdului și vedem într-adevăr unul sau două obuze explodând în aer. Nimic serios.

Toată ziua focuri de armă intermitente; din când în când, o explozie în depărtare. Încă nu este ca la Verdun!

Pe la ora 5, la Șercaia se vede un cartier care se aprinde brusc și care arde cu putere. Trebuie să fie Penescu — el a dat foc ca represalii.

Plecăm în noaptea asta la Șercaia să ne alăturăm batalionului I. Ni s-a spus că între Vad și Șercaia trebuie să avem grijă, căci Tigrii bombardează drumul pe distanțe reperate în avans.